

Joanna Dworakowska

THE PARISH AS A SPACE OF WOMEN'S ACTIVITY IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL CONDITIONS

Parafia jako przestrzeń aktywności kobiet w kontekście uwarunkowań środowiskowych

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5423-7594> E-mail: dworakowskajoanna81@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2023.33.11>

Wprowadzenie

Aktywność na rzecz parafii stanowi istotny wskaźnik zespolenia jednostki z religią i Kościołem, w jego instytucjonalnym wymiarze. Parafia, dla znacznej części społeczeństwa polskiego, pełni rolę fundamentalnego punktu religijnego odniesienia. To w niej zaznaczają się więzi, styczności oraz podstawowe relacje z Kościołem jako instytucją. W przestrzeni życia parafialnego następuje realizacja praktyk religijnych, konkretyzowanie się religijnego światopoglądu, doświadczanie i wtajemniczenie w sakramenty oraz pogłębianie relacji z duchowieństwem i innymi parafianami¹.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie badań dotyczących aktywności kobiet na rzecz wspólnoty parafialnej, z uwzględnieniem uwarunkowań środowiskowych². Zostały one przeprowadzone na reprezentatywnej próbie mieszkańek terenów wiejskich Podkarpacia i ukierunkowane były na uzyskanie odpowiedzi na pytanie o zależności pomiędzy skonkretyzowanymi zmiennymi środowiskowymi a działaniami podejmowanymi przez respondentki w parafii.

Z punktu widzenia pedagogiki społecznej istotną kwestią jest rozpatrywanie aktywności parafialnej kobiet jako wartościowego potencjału, który może być twórczo ukierunkowany, zarówno w wymiarze własnego rozwoju osobowego, jak też w aktywizowaniu podmiotowego udziału w życiu społecznym i kulturowym środowiska wiejskiego.

1. Obszary i uszczegółowione aspekty aktywności na rzecz wspólnoty parafialnej

Na poziomie lokalnym, za znaczącą strukturę do podejmowania działań z zakresu pomocy społecznej uznawana jest parafia. Bardzo ważnym polem jej aktywności jest dążenie do zaspokajania nie tylko potrzeb religijnych, ale również kulturowych i społecznych³. Więż i identyfikacja katolików z Kościołem lokalnym znajduje swój wyraz w ich świadomości parafialnej, która według Janusza Mariańskiego oznacza „uświadomienie sobie przez jednostkę faktu istnienia grupy religijnej jako całości i uznanie siebie za jej członka”⁴. Czynnikiem kształtowania tej świadomości jest zainteresowanie sprawami Kościoła, religii, parafii, które wyrażać się może w wieloraki sposób⁵. Świadomość parafialna ujawnia się w szerokim spektrum działań na rzecz Kościoła lokalnego, np. poprzez poświęcanie wolnego czasu, przekazywanie darów

¹ J. Baniak, *Problem urzeczywistnienia idei parafii w religijności i życiu ludzi*, [w:] Tenże (red.), *Parafia jako rzeczywistość wielowymiarowa*, Wyd. UAM, Poznań 2003, s. 7 – 13.

² Badania te są częścią projektu zrealizowanego na potrzebę pracy doktorskiej autorki pt. „Aktywność społeczna i kulturowa kobiet wiejskich na Podkarpaciu i jej środowiskowe uwarunkowania” udostępnionej w Repozytorium Instytucjonalnym KUL.

³ R. Jusiak, *Parafia katolicka a edukacja rodziców*, [w:] D. Opozda (red.), *Rodzicielstwo. Wybrane zagadnienia kontekstów edukacyjnych*, Wyd. KUL Lublin 2007, s. 307.

⁴ J. Mariański, *Przynależność do Kościoła jako problem badawczy*, „Chrześcijanin w świecie” 1972, nr 20, s. 36.

⁵ R. Kamiński, *Przynależność do parafii katolickiej. Studium pastoralne*, RW KUL, Lublin 1987, s. 239.

finansowych i materialnych na cele parafialne, wykonywanie prac przy obiektach parafialnych i kultu religijnego⁶.

Ze względu na kontakt z mieszkańcami, parafia posiada możliwość diagnozowania problemów społecznych i podejmowania działań zmierzających do ich efektywnego rozwiązywania⁷. Niesie pomoc zarówno materialną, jak i duchową, wykorzystując przy tym ludzki potencjał i zaangażowanie wiernych. Stwarza zatem przestrzeń dającą możliwość rzeczywistego zaangażowania społecznego. Działania te zmierzają w szczególności do stworzenia warunków rozwoju społecznego, ochrony ludzkiej godności i stabilności rodziny, zapewnienia minimum warunków materialnych i higienicznych. Parafie prowadzą jadłodajnie, noclegownie, rozdają odzież i pożywienie⁸.

Duże znaczenie przypada funkcjonującym przy nich organizacjom *Caritas*, których członkami i pracownikami są wolontariusze. Diagnozują one potrzeby, określają możliwości pomocy, wzbudzają mobilizację do działań wśród parafian. Swoją działalność opierają na zasadach pomocniczości, solidarności i ewangelicznej miłości bliźniego⁹. Polem do zaangażowania są również rady parafialne, szczególnie te o eksperckim charakterze. Składają się one z członków, których uczestnictwo w radzie wynika z pełnionego zawodu lub roli społecznej, a wybierane są do nich osoby, których kompetencje pozwalają na doradztwo, głównie w gospodarczych sprawach. Rady parafialne służą realizacji konkretnych inicjatyw i są powoływane w zależności od wykonywanych prac¹⁰.

Rady oprócz funkcji społecznej pełnią również funkcje kulturowe. Jej członkowie realizują na tej płaszczyźnie wielorakie zadania, np. witają biskupa, gdy przyjeżdża do parafii, organizują procesje i odpusty, troszczą się o budynek świątyni i oprawę liturgii¹¹. Wspólnoty i ruchy religijne, których przestrzenią jest parafia, traktuje się jako wyraz dążenia wiernych do wspólnotowego, świadomego przeżywania wiary¹². Mają one zróżnicowany charakter, są wśród nich takie, które skupiają się na pogłębianiu formacji chrześcijańskiej oraz życia modlitewnego i liturgicznego; przygotowujące i wdrażające nowe formy ewangelizacji; mające na celu ochronę rodziny i obronę życia; dążące do wyzwolenia z nałogów; propagujące chrześcijańską kulturę i edukację; propagujące sport; związane ze specyfiką poszczególnych środowisk¹³.

Zdaniem Wioletty Szymczak czynne uczestnictwo w ruchach i wspólnotach religijnych wiąże się ze współdziałaniem, innowacyjnością, podejmowaniem różnych rodzajów odpowiedzialności, ułatwia wyrażanie potrzeb, służy nabywaniu kompetencji społecznych i kulturowych. Nadaje podejmowanej aktywności walory edukacyjne i rozwojowe¹⁴. Według Janusza Mariańskiego rozwój tychże wspólnot stanowi ogromny potencjał, nie tylko religijny, ale

⁶ J. Baniak, *Między buntem a potrzebą akceptacji. Świadomość parafialna dzisiejszych gimnazjalistów. Studium socjologiczne*, [w:] M. Libiszowska-Zółtkowska (red.), *Religia i religijność w warunkach globalizacji*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2007, s. 274.

⁷ Zob. M. Korzeniowski, *Parafia wobec kwestii społecznych*, [w:] K. Frysztacki, M. Korzeniowski (red.), *Wokół sposobów życia, kwestii społecznych i wzorów ich rozwiązywania*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2005, s. 207 – 225.

⁸ A. Zaborowska, *Swoiste formy pomocy społecznej. Parafia wobec problemów społecznych*, [w:] Taż, T. Pajurek (red.), *By życie nabralo barw – instytucje blisko ludzi*, Wyd. KUL, Lublin 2014, s. 37.

⁹ L. Dyczewski, *Kościół katolicki wobec ubóstwa*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1996, nr 1/2, s. 82 – 83.

¹⁰ W. Sadłoń, *Duszpasterskie rady parafialne w Polsce na podstawie badań empirycznych*, „Teologia Praktyczna” 2013, t. 14, s. 78 – 79.

¹¹ Zob. R. Kamiński, *Rola Parafialnych Rad Duszpasterskich w życiu wspólnot parafialnych i diecezji*, „Roczniki Teologiczne” 1993, t. 40, z. 6.

¹² A. Megger, *Liturgia parafialna znakiem Kościoła*, „Roczniki Teologiczne” 2015, t. LXII, z. 8, s. 92.

¹³ M. Ostrowski, *Duchowe i religijne ruchy*, [w:] W. Zdaniewicz, T. Zembrzuski (red.), *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2000, s. 148.

¹⁴ W. Szymczyk, *Religijność – aktywność – obywatelskość. O społecznym potencjale organizacji religijnych w Polsce*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2010, t. 2(38), s. 115.

również społeczny i kulturowy. Konsekwencją ich działań staje się umocniona religijność oraz efektywne duszpasterstwo w parafii¹⁵.

Wspólnota parafialna stanowi ważną instytucję, która formuje życie społeczne, kulturalne i religijne mieszkańców wsi. Pełni ona funkcję kontrolną na płaszczyźnie wioskowo-parafialnej, sąsiedzkiej i ponadlokalnej oraz towarzyską, społeczną i integracyjną¹⁶. Wojciech Sadłoń wskazuje również, że przynależność do parafii posiada konotacje lokalne. Mieszkańcy wsi postrzegają ją jako własną lokalną społeczność, co oznacza, że poczucie związku z parafią wpisuje się silniej w kontekst lokalny niż religijny¹⁷. Z badań Anny Szwed, dotyczących postrzegania miejsca kobiety w Kościele przez kapłanów, wynika, że angażują się one w życie parafialne w większym stopniu niż mężczyźni. W opinii respondentów jest to generowane swoistymi zasobami kobiet: opiekuńczością, zdolnością do poświęcenia, rolą matki, z której wynika obowiązek wychowania religijnego, większą religijnością i pobożnością¹⁸.

2. Założenia metodologiczne własnych badań empirycznych

Przedmiotem prezentowanych badań uczyniono aktywność kobiet na rzecz parafii. Kluczową kwestią było ustalenie jakie są środowiskowe uwarunkowania tego typu działań. Główny problem badawczy zawarty został w pytaniu: Jakie zmienne środowiskowe różnicują aktywność parafialną kobiet? Uszczegółowienie tego pola problemowego wymaga zarówno wskazania branych pod uwagę zmiennych niezależnych (cech środowiskowych), jak i operacjonalizacji kategorii aktywności na rzecz parafii.

Pod uwagę brane były następujące zmienne niezależne: zasoby kulturowe rodzin respondentek (wykształcenie rodziców, pochodzenie społeczne), czynniki związane ze środowiskiem lokalnym (wzorce zaangażowania w środowisku lokalnym, czas zamieszkiwania na wsi), osobisty kapitał kulturowy respondentek (poziom i typ wykształcenia, uznawane wartości i auto-deklaracja religijna) oraz wiek respondentek.

Przyjęto, że aktywność parafialną stanowi czynna postawa ukierunkowana na optymalizację funkcjonowania środowiska parafialnego, która przejawia się poprzez zaangażowanie we wspólnotach parafialnych, ofiary na tacę podczas Mszy Świętej, ofiary na bieżące potrzeby (remonty, budowę, zakup wyposażenia kościoła), aktywność w Radzie Parafialnej, osobistej pracy na rzecz parafii. W odniesieniu do przyjętego pola problemowego sformułowano hipotezy robocze zakładające, iż brane pod uwagę zmienne niezależne będą istotne w różnicowaniu poszczególnych dymensji aktywności parafialnej.

W celu wyodrębnienia próby badawczej zostało wylosowanych siedem powiatów w województwie podkarpackim – brzozowski, jarosławski, jasielski, kolbuszowski, przeworski, rzeszowski oraz sanocki – w których prowadzone były badania. Przy znanej liczbie populacji¹⁹ oraz przyjętego błędu z próby +/-5% dla poziomu ufności $p=0,05$ należało przebadać około 400 kobiet z terenów wiejskich.

¹⁵ J. Mariański, *Praktyki religijne w Polsce – ciągłość i zmiana*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2010, t. 2(38), s. 80.

¹⁶ K. Leśniak-Moczuk, *Praktyki religijne w społeczności wiejskiej na tle wiejskiej*, „Transformacje” 2022, nr 2(113), s. 205.

¹⁷ W. Sadłoń, *Zwierzciadło polskiej wsi. Ciągłość i zmiana wiejskich parafii katolickich*, [w:] M. Halamska, M. Stanny, J. Wilkin (red.), *Ciągłość i zmiana. Sto lat rozwoju polskiej wsi*, T. 1, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2019, s. 377 – 378.

¹⁸ A. Szwed, *Ta druga. Obraz kobiety w nauczaniu Kościoła rzymskokatolickiego i w świadomości księży*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2015, s. 253 – 254.

¹⁹ Według danych GUS w 2017 roku tereny wiejskie w województwie podkarpackim zamieszkiwało 629547 kobiet, z czego 533048 miało co najmniej 15 lat. Ogólna liczba kobiet na Podkarpaciu we wspomnianym roku wynosiła 1086326, natomiast powyżej 14 roku życia – 929524, źródło: Urząd Statystyczny w Rzeszowie / Dane o województwie (dostęp: 25.12.2022).

Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, przy użyciu jako narzędzia autorskiego kwestionariusza ankiety. Badania zostały przeprowadzone od sierpnia do września 2018 roku, przez czterech ankieterów, którzy przy pomocy aplikacji mobilnej ankietowali w co dziesiątym gospodarstwie domowym. Jeśli w danym gospodarstwie domowym nie zamieszkiwała kobieta w określonej kategorii wieku, ankietyzacja kontynuowana była przy uwzględnieniu kolejnego numeru domu. Kontrolowaną zmienną był wiek, tak by odzwierciedlał proporcje występujące w populacji. Ankieterzy mieli obowiązek przeprowadzenia badań w taki sposób, by w każdej grupie wiekowej znalazła się minimalna wskazana liczba osób (od 13 do 16 respondentek w każdej grupie wiekowej w siedmiu losowo wybranych powiatach). Badania odbywały się od poniedziałku do soboty w godzinach od 10.00 do 18.00.

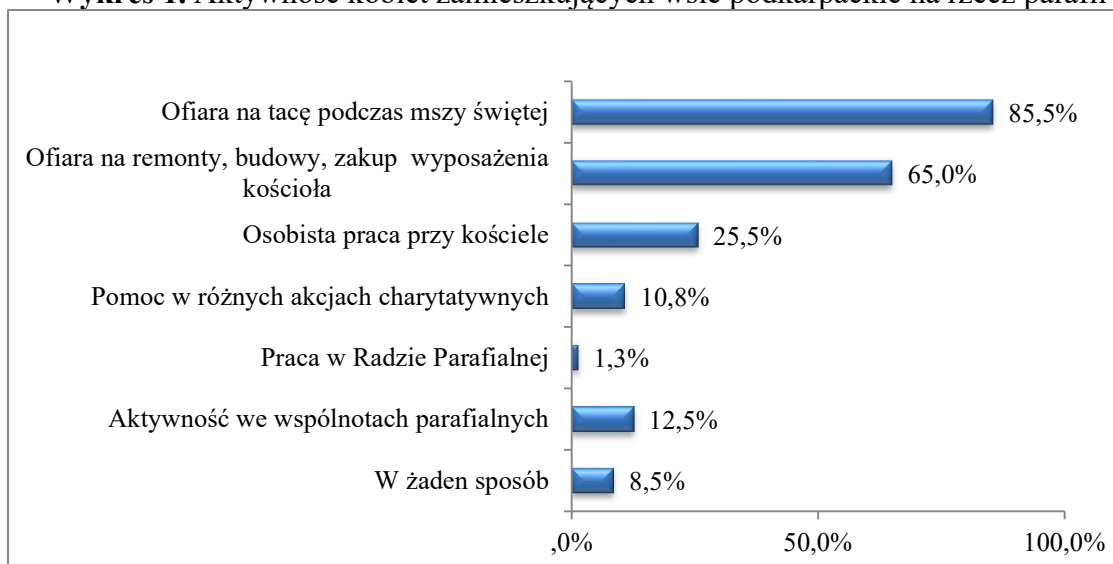
Prośba o udział w badaniu została skierowana w sumie do 1423 kobiet spełniających kryteria doboru próby. Spośród tej grupy badanych zgodnie z założeniami metodologicznymi 400 respondentek zgodziło się na ankietyzację. Powody związane z odmowami to w szczególności: obawa przed wykorzystaniem wyników do celów innych niż naukowe oraz brak czasu. W sytuacji, gdy badane prosiły o kontakt w innym terminie, wówczas ankietyzacja była realizowana we wskazanym czasie.

W trakcie analizy statystycznej celem sprawdzenia istotności związku między zmiennymi zbudowanymi na skalach nominalnych oraz porządkowych wykorzystano test Chi-kwadrat jak również korelacje Tau-b Kendalla (dla tabel z taką samą liczbą kolumn i wierszy) oraz Tau-c Kendalla (dla tabel o różnej liczbie kolumn i wierszy). Analiza została przeprowadzona za pomocą programu SPSS, a wszelkie związki są istotne z punktu widzenia statystycznego, gdy $p \leq 0,05$.

3. Aktywność parafialna kobiet w świetle wyników badań własnych

Poniższy wykres ilustruje wyniki badań dotyczące deklaracji kobiet z obszarów wiejskich województwa podkarpackiego na temat ich aktywności na rzecz wspólnoty parafialnej.

Wykres 1. Aktywność kobiet zamieszkujących wsie podkarpackie na rzecz parafii (%)

Źródło: Własne badania empiryczne

Najczęściej deklarowaną formą partycypacji respondentek w życiu parafii okazało się składanie ofiary na tacę podczas Mszy Świętej (85,5% wskazań), w następnej kolejności są to datki na budowę, remont oraz wyposażenie kościoła (65%), osobista praca przy kościele (25,5%), czynny udział w organizowanych przez parafię akcjach charytatywnych (10,8%),

aktywność we wspólnotach parafialnych (12,5%), praca w Radzie Parafialnej (1,3%). Wśród udzielonych odpowiedzi 8,5% wskazań dotyczyło deklaracji zupełnego braku zaangażowania.

Uzyskane dane korespondują z wynikami badań ogólnopolskich, w których obok praktyk religijnych i stosunku do Kościoła, eksplorowana jest kwestia zaangażowania na rzecz parafii. W roku 1991 bliski związek z parafią deklarowało 85,7% Polaków (na wsi odsetek ten wynosił 91%), niezależnie od tego czy w miejscu zamieszkania spędzili dzieciństwo i młodość²⁰. Badania ISSK z 2002 roku wskazują, że 77% Polaków deklarowało składanie ofiar na rzecz parafii a 70% partycypowało w finansowaniu konkretnych przedsięwzięć. Blisko 40% respondentów wskazywało na osobistą pracę na rzecz parafii, zaś 35% uczestniczyło w akcjach zorganizowanych przez inne osoby²¹. Raport CBOS z 2008 roku wskazuje, że 30% Polaków deklarowało podejmowanie działań na rzecz parafii a 80% wspierało ją finansowo²². W 2015 roku odsetek ten nieznacznie się zmienił i wynosił 80,5%²³.

Z badań sondażowych wynika również, że najniższe odsetki deklaracji poczucia przynależności i zaangażowania w parafii notuje się wśród respondentów najlepiej wykształconych, dobrze sytuowanych, mieszkających w miastach²⁴, których Andrzej Kasperek określa mianem „beneficjentów globalizacji”²⁵. We współczesnych uwarunkowaniach społeczno-kulturowych szczególnego znaczenia nabiera proces inkluzji atrybutów globalizacji w różne sfery funkcjonowania lokalnych społeczności i możliwość dokonywania przez nie świadomego wyboru określonych wartości z oferty globalnego świata²⁶. Z tego również względu istotne wydaje się ustalenie współczesnych uwarunkowań aktywności parafialnej kobiet zamieszkujących na wsi jako działania konstytuującego zarówno wymiar osobistego życia religijnego, jak i lokalną tożsamość.

4. Środowiskowe uwarunkowania aktywności respondentek na rzecz wspólnoty parafialnej

W przeprowadzonych badaniach zaangażowanie parafianek przejawia się przede wszystkim w partycypacji finansowej – w mniejszym zakresie w działaniach wymagających bezpośredniego zaangażowania. Aktywność na rzecz parafii w branych pod uwagę dymensjach, zróżnicowana jest zasobami kulturowymi rodziny, zaś w szczególności wykształceniem rodziców i pochodzeniem społecznym respondentek.

Stwierdzono słabe, lecz istotne związki pomiędzy wykształceniem rodziców a składaniem ofiar na tacę ($\chi^2=34,46 > \chi^2_{0,05;4}=9,49$, V Kramera=0,29), partycypacją w bieżących kosztach utrzymania parafii ($\chi^2=41,80 > \chi^2_{0,05;4}=9,49$, V Kramera=0,32) oraz osobistą pracą na rzecz Kościoła ($\chi^2=12,24 > \chi^2_{0,05;4}=9,49$, V Kramera =0,18). Z uzyskanych danych wynika, że im niższy jest stopień wykształcenia rodziców respondentek, tym częściej składają one ofiarę na tacę. Podobnie kobiety posiadające rodziców z bardzo niskim stopniem wykształcenia częściej składają ofiary pieniężne na cele związane z parafią. Natomiast ankietowane posiadające

²⁰ E. Firlit, *Więź z parafią*, [w:] L. Adamczuk, W. Zdaniewicz (red.), *Religijność Polaków 1991*, GUS i ISSK, Warszawa 1993, s. 96.

²¹ Zob. W. Zdaniewicz, S. Zaręba, *Kościół katolicki na początku trzeciego tysiąclecia w opinii Polaków*, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2004.

²² B. Wciórka, *Polacy o swoich związkach z lokalną parafią. Opinie z lat 2005 i 2008. Komunikat z badań*, CBOS BS/148/2008.

²³ A. Bieńkuńska, T. Piasecki, *Jakość życia w Polsce w 2015 roku. Wyniki badań spójności społecznej*, GUS, Warszawa 2017, s. 162.

²⁴ B. Wciórka, *Polacy o parafii działającej w ich miejscu zamieszkania*, Komunikat z badań CBOS, Warszawa 2005, s. 12-13.

²⁵ A. Kasperek, *Znaczenie locum w czasach globalizacji na przykładzie stosunku Polaków do parafii*, [w:] M. Libiszowska-Żółtkowska (red.), *Religia i religijność...*, op. cit., s. 234.

²⁶ Z. Bauman, *Globalizacja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000, s. 95 – 101.

rodziców z bardzo wysokim stopniem wykształcenia częściej wskazują, że nie angażują się w bezpośrednią pracę w parafii.

Istnieje także zależność między zmienną pochodzenia społecznego a deklarowanym przez respondentki zaangażowaniem na rzecz wsparcia materialnego parafii – składaniem ofiar na tacę ($\chi^2=21,15 > \chi^2_{0,05;2}=5,99$, V Kramera=0,23), składaniem datków na potrzeby parafii. ($\chi^2=29,83 > \chi^2_{0,05;2}=5,99$, V Kramera=0,27). Respondentki z rodzin chłopskich częściej deklarują składanie ofiar na tacę podczas Mszy Świętej oraz tych przeznaczonych na bieżące potrzeby parafii, niż badane kobiety pochodzące z rodzin inteligenckich. Tendencja ta znajduje potwierdzenie w badaniach starszej daty dotyczącej religijności²⁷. Społeczność ludzi wierzących stanowi niejednokrotnie najliczniejszą kategorię w ramach społeczności lokalnej, zaś religijność instytucjonalna może przekładać się na aktywność społeczną na rzecz parafii w różnych wymiarach. Prawdopodobnie ta wymagałaby jednak naszym zdaniem bliższych analiz we współczesnych kontekstach społecznych, z uwzględnieniem środowiska wiejskiego.

Wyniki prezentowanych badań pozwalają także na stwierdzenie, że czas zamieszkiwania na wsi nie jest czynnikiem różnicującym aktywność kobiet w parafii, co może wynikać w pewnym stopniu z konformizmu, jak też wpisywać się w syndrom czynników charakterystycznych dla zmierzchu kultury ludowej, któremu towarzyszy rozpad dawnych form integracji społecznej w ramach gminy, parafii oraz regionu wiejskiego²⁸.

Składanie ofiar na bieżące potrzeby parafii ($\chi^2=11,45 > \chi^2_{0,05;4}=9,49$, V Kramera=0,18) oraz nieodpłatna praca na rzecz Kościoła ($\chi^2=11,45 > \chi^2_{0,05;4}=9,49$, V Kramera=0,17) są istotnie, lecz słabo różnicowane przez inspirujące dla kobiet wzorce zaangażowania w lokalnym środowisku. Kobiety inspirujące się wzorcami osób zaangażowanych religijnie częściej podejmują wskazane wcześniej. formy aktywności, co można tłumaczyć pewną prawidłowością, mianowicie, że religijność instytucjonalna sprzyja tworzeniu kapitału społecznego²⁹.

Z badań własnych wynika również, że aktywność społeczna na rzecz parafii jest różnicowana zmienną osobistego kapitału kulturowego respondentek, szczególnie zaś zmienną auto-deklaracji religijnej. Zmienne te różnicują z umiarkowaną siłą takie np. działania, jak składanie ofiar na tacę ($\chi^2=86,50 > \chi^2_{0,05;3}=12,59$, V Kramera=0,47) oraz okazywanie wsparcia finansowego parafii w bieżących potrzebach ($\chi^2=77,04 > \chi^2_{0,05;3}=12,59$, V Kramera=0,44). Wskazany powyżej rodzaj aktywności podejmują częściej kobiety wierzące i regularnie praktykujące. Zależność tę można tłumaczyć logiczną racją konsekwencji, gdyż deklarowana religijność wyrażająca się w intensywnych praktykach wiąże się częstokroć z intensywnym zainteresowaniem sprawami parafii, w tym jej potrzebami materialnymi³⁰.

Aktywność na rzecz parafii w branych pod uwagę wymiarach dynamizują również uznawane wartości, w szczególności głęboka wiara religijna, udane życie rodzinne, spokojne życie. Można prawidłowość tę odnieść do specyfiki zasadniczej roli spełnianej przez kobietę – roli matki, osoby w sposób szczególny odpowiedzialnej za wychowanie dzieci i towarzyszenie im w rozwoju religijnym. Kierunki wartościowania respondentek zaangażowanych w życie parafialne mogą wskazywać na potrzebę budowania środowiska religijnego dla własnej rodziny. W przypadku poziomu i typu wykształcenia kobiet stwierdzono tendencje analogiczne, jak w przypadku wykształcenia rodziców. Aktywności na rzecz parafii deklarują częściej kobiety o niższym poziomie wykształcenia, co podobnie jak w przypadku zmiennej wykształcenia rodziców,

²⁷ Zob. W. Piwowarski, *Religijność wiejska w warunkach urbanizacji*, Wyd. Więź, Warszawa 1971, s. 189 i nn.; J. Mariański, *Religijność w procesie przemian: Szkice socjologiczne*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1991, s. 64; J. Mariański, *Struktura społeczno-zawodowa a postawy i zachowania religijne ludności wiejskiej*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1985, T. XIII, z. 1, s. 177.

²⁸ J. Z. Lichański, *Chłopskość czy temat wiejski? Kilka uwag na marginesie nr 6/2017 „Tekstów Drugich”*, „Teksty Drugie. Teoria literatury, krytyka, interpretacja” 2018, nr 2, s. 423.

²⁹ R. Wuthnow, *God and Mammon in America*, Free Press, New York 1994, s. 242.

³⁰ J. Mariański, *Struktura społeczno-zawodowa a postawy...*, op. cit., s. 172.

może wskazywać na częstsze występowanie wśród osób z wyższym wykształceniem ambiwalentnych światopoglądów wyrażających się zdaniem Władysława Piwowarskiego w tendencji do „materializmu praktycznego, konsumpcjonizmu i neoindywidualizmu”³¹.

Uzyskane przez nas dane empiryczne pozwoliły na ustalenie pewnego rodzaju zależności pomiędzy wiekiem ankietowanych kobiet a analizowanymi obszarami aktywności na rzecz parafii. Wskaźnik częstotliwości udzielania wsparcia finansowego parafii (zarówno w postaci ofiar na tacę, jak i datków na bieżące potrzeby Kościoła) wzrasta wraz z wiekiem kobiet np. nieodpłatną pracę przy Kościele najczęściej podejmują kobiety w wieku 45 – 59 lat. Można zatem stwierdzić, że aktywność na rzecz parafii w branych pod uwagę formach wsparcia dotyczy w większości kobiet w starszym wieku.

Konkluzje

W obliczu niepewności, zagubienia, chaosu aksjologicznego, będącymi negatywnymi konsekwencjami globalizacji, formułuje się szereg postulatów, odnoszących się również do środowiska wiejskiego i lokalnych wspólnot parafialnych. Uznaje się między innymi potrzebę zachowania kultury lokalnej, tradycji opartej na religii – posiadającej szczególną rolę w umacnianiu indywidualnych i zbiorowych tożsamości, mobilizowania społeczności do podejmowania prospołecznych działań, integracji mieszkańców, uwypuklenia odrębności lokalnej wspólnoty³². Parafia wpisana w lokalną przestrzeń wiejską stanowiła i wciąż stanowi jeden z głównych elementów tworzących lokalną tożsamość. Parafianie wchodzą pomiędzy sobą w interakcje i są połączeni specyficzną formą zażyłości, znamiennej dla sąsiedztwa. Jednocześnie przez część społeczeństwa parafia traktowana jest w kategoriach usługowych, relacje społeczne ulegają rozluźnieniu i nabierają pośredniego charakteru³³.

Przeprowadzone badania wydają się potwierdzać tezę, że jednym z głównych czynników rozluźniających związek z parafią jest wyższy stopień mobilności jednostek. Z przedstawionymi w niniejszym artykule tendencjami korespondują wyniki badań ogólnopolskich, z których wynika, że w aktywność na rzecz parafii najczęściej angażują się osoby najbardziej religijne (praktykujące i zrzeszone w religijnych organizacjach). Najniższy wskaźnik tego typu zaangażowania notuje się wśród mieszkańców miast, osób dobrze wykształconych i sytuowanych, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji³⁴.

Chociaż czas zamieszkiwania na wsi nie był w przypadku uczestniczek naszych badań zmienną różnicującą ich zaangażowanie to zaznaczyć należy, że do badań wylosowane zostały powiaty położone w sąsiedztwie większych ośrodków miejskich. Wsie podmiejskie we współczesnej rzeczywistości społecznej często przeobrażają się w „komfortowe sypialnie dużych miast”. Rezultatem trwającego procesu jest tworzenie się na polskiej wsi „enklaw miejskiej klasy średniej, często kompletnie wyobcowanej z tradycyjnej lokalnej społeczności i działającej głównie we własnym interesie”³⁵.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na potrzebę aktywizowania adekwatnej edukacji osób dorosłych na wsi i formułowanie wskazań dotyczących melioracji środowisk lokalnych w kontekście optymalizacji warunków pełnego rozwoju tych kategorii społecznych. Istotne wydaje się, aby projektować działania mogące wyzwolić w kobietach potrzebę uczestnictwa w jakichkolwiek pracach na rzecz własnej wspólnoty parafialnej. Interesująca perspektywa zaangażowania do której przekonają się zainteresowane osoby stworzyć może szansę do

³¹ W. Piwowarski, *Socjologia religii*, TN KUL, Lublin 1996, s. 384.

³² M. Kempny, *Lokalność dziś – co można i co warto badać*, [w:] J. Kurczewska (red.), *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*, Wyd. PAN, Instytut Filozofii i Socjologii, Warszawa 2006, s. 150.

³³ A. Kasperek, op. cit., s. 231.

³⁴ B. Wciórka, *Co łączy Polaków z parafią*, Komunikat z badań CBOS, Warszawa 2005, s. 14.

³⁵ H. Kurek, *Kultura ludowa przelomu wieków XX i XXI. Tradycja i zmiana*, „SŁOWO. Studia Językoznawcze” 2018, nr 9, s. 85.

zaktywizowania kobiet w tej przestrzeni. Konieczna wydaje się również diagnoza potrzeb kobiet dotyczących ofert organizacji, stowarzyszeń i wspólnot religijnych. Jak wskazuje Franciszka Wanda Wawro kobiety w parafii mogą być postrzegane nie tylko jako przedmiot, ale również podmiot zabiegów duszpastersko-pomocniczych. Ich aktywność w parafii winno się analizować w kontekście ich cech, potrzeb, aspiracji i możliwości³⁶.

Streszczenie:

Artykuł prezentuje wyniki badań własnych dotyczących środowiskowych uwarunkowań aktywności kobiet na rzecz wspólnoty parafialnej. Zostały one przeprowadzone na reprezentatywnej próbie 400 mieszkanków terenów wiejskich Podkarpacia i ukierunkowane były na uzyskanie odpowiedzi na pytanie o zależności pomiędzy skonkretyzowanymi zmiennymi środowiskowymi a działaniami podejmowanymi przez respondentki w parafii. W badaniach posłużono się strategią ilościową, typem badań weryfikacyjnych. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, przy użyciu techniki ankietowania. Postawione hipotezy poddano weryfikacji empirycznej przy zastosowaniu narzędzi statystycznych. Stwierdzono, że respondentki angażowały się w działania na rzecz parafii, szczególnie w wymiarze wspierania materialnego parafii (wsparcie finansowe). w mniejszym stopniu respondentki aktywizowały się w innych obszarach życia parafii np. poprzez indywidualną pracę na jej rzecz. Wykazano również, że brane pod uwagę zmienne niezależne (cechy środowiskowe) różnicują wybrane aspekty aktywności na rzecz parafii.

Słowa kluczowe: kobieta, parafia, wieś, aktywność, lokalność

Summary:

The parish as a space for women's activity in the context of environmental conditions

The article presents the results of own research on the environmental determinants of women's activity for the parish community. They were carried out on a representative sample of 400 inhabitants of rural areas of Podkarpacie and were aimed at obtaining answers to the question about the relationship between specific environmental variables and activities undertaken by respondents in the parish. The research used a quantitative strategy, a type of verification study. The method of diagnostic survey was used, using the survey technique. The hypotheses were subjected to empirical verification using statistical tools. It was found that the respondents were involved in activities for the benefit of the parish, especially in the dimension of material support for the parish (financial support). To a lesser extent, the respondents were active in other areas of parish life, e.g.: through individual work for it. It has also been shown that the independent variables (environmental features) taken into account differentiate selected aspects of activity for the benefit of the parish.

Keywords: woman, parish, village, activity, locality

Bibliografia:

Baniak J., *Między buntem a potrzebą akceptacji. Świadomość parafialna dzisiejszych gimnazjalistów. Studium socjologiczne*, [w:] M. Libiszowska-Żółtkowska (red.), *Religia i religijność w warunkach globalizacji*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2007, s. 267 – 289.

Baniak J., *Problem urzeczywistnienia idei parafii w religijności i życiu ludzi*, [w:] Tenże (red.), *Parafia jako rzeczywistość wielowymiarowa*, Wyd. UAM, Poznań 2003, s. 7 – 13.

Bauman Z., *Globalizacja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.

Bieńkuńska A., Piasecki T., *Jakość życia w Polsce w 2015 roku. Wyniki badań spójności społecznej*, GUS, Warszawa 2017.

³⁶ F. Wawro, *Kobieta w parafii i w życiu społecznym według oczekiwań Kościoła*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1998, T. XXVI, z. 2, s. 104.

Dyczewski L., *Kościół katolicki wobec ubóstwa*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1996, nr 1/2, s. 82 – 83.

Firlit E., *Więź z parafią*, [w:] L. Adamczuk, W. Zdaniewicz (red.), *Religijność Polaków 1991*, GUS i ISKK, Warszawa 1993, s. 96 – 106.

Jusiak R., *Parafia katolicka a edukacja rodziców*, [w:] D. Opozda (red.), *Rodzicielstwo. Wybrane zagadnienia kontekstów edukacyjnych*, Wyd. KUL, Lublin 2007, s. 313 – 330.

Kamiński R., *Przynależność do parafii katolickiej. Studium pastoralne*, RW KUL, Lublin 1987.

Kamiński R., *Rola Parafialnych Rad Duszpasterskich w życiu wspólnot parafialnych i diecezji*, „Roczniki Teologiczne” 1993, t. 40, z. 6.

Kasperek A., *Znaczenie locum w czasach globalizacji na przykładzie stosunku Polaków do parafii*, [w:] M. Libiszowska-Żółtkowska (red.), *Religia i religijność w warunkach globalizacji*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2007, s. 224 – 238.

Kempny M., *Lokalność dziś – co można i co warto badać*, [w:] J. Kurczewska (red.), *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*, Wyd. PAN, Instytut Filozofii i Socjologii, Warszawa 2006, s. 148 – 184.

Korzeniowski M., *Parafia wobec kwestii społecznych*, [w:] K. Frysztacki, M. Korzeniowski (red.), *Wokół sposobów życia, kwestii społecznych i wzorów ich rozwiązywania*, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2005, s. 207 – 225.

Kurek H., *Kultura ludowa przelomu wieków XX i XXI. Tradycja i zmiana*, „SŁOWO. Studia Językoznawcze” 2018, nr 9, s. 84 – 91.

Leśniak-Moczuk K., *Praktyki religijne w społeczności wiejskiej na tle wiejskiej*, „Transformacje” 2022, nr 2(113), s. 202 – 231.

Lichański J. Z., *Chłopskość czy temat wiejski? Kilka uwag na marginesie nr 6/2017 „Tekstów Drugich”*, „Teksty Drugie. Teoria literatury, krytyka, interpretacja” 2018, nr 2, s. 421 – 423.

Mariański J., *Praktyki religijne w Polsce – ciągłość i zmiana*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2010, t. 2(38), s. 55 – 86.

Mariański J., *Przynależność do Kościoła jako problem badawczy*, „Chrześcijanin w świecie” 1972, nr 20.

Mariański J., *Religijność w procesie przemian: Szkice socjologiczne*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1991.

Mariański J., *Struktura społeczno-zawodowa a postawy i zachowania religijne ludności wiejskiej*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1985, T. XIII, z. 1, s. 143 – 192.

Megger A., *Liturgia parafialna znakiem Kościoła*, „Roczniki Teologiczne” 2015, t. LXII, z. 8, s. 87 – 98.

Ostrowski M., *Duchowe i religijne ruchy*, [w:] W. Zdaniewicz, T. Zembrzuski (red.), *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2000, s. 123 – 159.

Piwowarski W., *Religijność wiejska w warunkach urbanizacji*, Wyd. Więź, Warszawa 1971.

Piwowarski W., *Socjologia religii*, TN KUL, Lublin 1996.

Sadłoń W., *Duszpasterskie rady parafialne w Polsce na podstawie badań empirycznych*, „Teologia Praktyczna” 2013, t. 14, s. 73 – 90.

Sadłoń W., *Zwierciadło polskiej wsi. Ciągłość i zmiana wiejskich parafii katolickich*, [w:] M. Halamska, M. Stanny, J. Wilkin (red.), *Ciągłość i zmiana. Sto lat rozwoju polskiej wsi*, T. 1, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2019, s. 351 – 387.

Szwed A., *Ta druga. Obraz kobiety w nauczaniu Kościoła rzymskokatolickiego i w świadomości księży*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2015.

Szymczyk W., *Religijność – aktywność – obywatelskość. O społecznym potencjale organizacji religijnych w Polsce*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2010, t. 2(38), s. 87 – 118.

Wawro F. W., *Kobieta w parafii i w życiu społecznym według oczekiwań Kościoła*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1998, T. XXVI, z. 2, s. 95 – 105.

Wciórka B., *Polacy o parafii działającej w ich miejscu zamieszkania*, Komunikat z badań CBOS, Warszawa 2005.

Wciórka B., *Polacy o swoich związkach z lokalną parafią. Opinie z lat 2005 i 2008. Komunikat z badań*, CBOS BS/148/2008.

Wuthnow R., *God and Mammon in America*, Free Press, New York 1994.

Zaborowska A., *Swoiste formy pomocy społecznej. Parafia wobec problemów społecznych*, w: Taż, T. Pajurek (red.), *By życie nabrało barw – instytucje blisko ludzi*, Wyd. KUL, Lublin 2014, s. 36 – 39.

Zdaniewicz W., Zaręba S., *Kościół katolicki na początku trzeciego tysiąclecia w opinii Polaków*, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2004.